

РЕГІОНАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ ТА МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

УДК 352.075:369

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

*Дзюндзюк В. Б.,
д.держ.упр., проф.,
завідувач кафедри політології та філософії,
Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України;*
*Черняк М. Є.,
аспірант кафедри політології та філософії,
Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
м. Харків*

Розглянуто еволюцію та основні сучасні підходи до аналізу регіонального розвитку та його сутнісних характеристик. Доведено, що в науці та практиці публічного управління не існує єдиного, спільного для всіх визначення регіонального розвитку. Показано, що визначення розвитку і його напрямів завжди географічно диференційовано і може змінюватися з плином часу. Встановлено, що в ХХІ ст. стався відхід від економічного детермінізму у визначенні регіонального розвитку, і сьогодні поняття “розвиток” розглядається в контексті необхідності урахування соціальних, екологічних, політичних, культурних та інших чинників. З’ясовано, що у процесі управління територіальним розвитком повинні брати участь різноманітні зацікавлені суб’єкти, а відносини між ними мають будуватися на основі партнерства та діалогу.

Ключові слова: регіон, розвиток, регіональний розвиток, управління, благополуччя, зростання, нерівності, партнерство.

*Dziundziuk V. B.,
Doctor of Public Administration, Professor,
Head of Politology and Philosophy Department, KRI NAPA;*
*Cherniak M. Ye.,
Postgraduate Student of Politology and Philosophy Department, KRI NAPA,
Kharkiv*

THEORETICAL PRINCIPLES OF REGIONAL DEVELOPMENT IN MODERN CONDITIONS

The evolution and main modern approaches to the analysis of regional development and its essential characteristics are considered. It is proved that in the science and practice of public administration there is no single, common definition for regional development. It is shown that the definition of development and its directions is always geographically differentiated, and may change over time. It was established that in the 21st century, there was a deviation from economic determinism in defining regional development, and today the concept of ‘development’ is considered in terms of the need to take into account social, environmental, political, cultural, and other factors. It has been revealed that the process of managing territorial development should be carried out by various stakeholders, and their relations should be based on partnership and dialogue.

Key words: region, development, regional development, management, well-being, growth, inequality, partnership.

Постановка проблеми. Протягом останніх декількох років у зв'язку з проголошеним курсом на децентралізацію влади та наближення системи публічного управління в Україні до європейських стандартів у науковому середовищі розгорнулися дискусії щодо "ідеальної" моделі регіонального розвитку. Між тим, пошуки такої моделі приводять до необхідності розгляду закордонного досвіду та наукових праць теоретиків регіонального розвитку розвинених країн, зокрема Західної Європи та Північної Америки, які сьогодні виступають певним зразком та орієнтиром з точки зору проведення практичних реформ у сфері публічного управління, так і з точки зору їх теоретичного обґрунтування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід відзначити, що питання регіонального розвитку знаходяться в полі уваги багатьох українських науковців. Так, зокрема, питаннями вдосконалення територіальної організації влади займалися С. Газарян, Я. Жовнірчик, В. Збукар, О. Конотопцев, Ю. Куц, В. Мамонова, Я. Ободець, Т. Паутова; стратегічному плануванню розвитку територій присвячено наукові праці Є. Бабенкова, В. Переверзева, І. Пілуцького, С. Фоломіної, Ю. Шарова; економічні аспекти регіонального розвитку досліджували А. Горник, С. Дяченко, І. Свиридов, В. Хороших, В. Федотов; теоретичні аспекти процесів децентралізації влади досліджували О. Безуглий, В. Куйбіда, Р. Сметанін та інші. Проте швидкий розвиток теорій публічного управління вимагає осучаснення існуючих наукових уявлень щодо сутності та змістовних характеристик регіонального розвитку.

Мета статті – узагальнення сучасних теоретичних підходів щодо регіонального розвитку та визначення сутнісних характеристик цього процесу в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Протягом тривалого часу поняття територіального і, зокрема, регіонального розвитку в західній науковій літературі розглядалося виключно у взаємозв'язку із економічними чинниками. Історично тісний зв'язок поняття "розвитку" зі стійким зростанням доходу на душу населення бере свій початок з XVIII ст. [8]. Як зазначають М. Армстронг та Дж. Тейлор, регіональний розвиток завжди сприймався в рамках економічного контексту і таких показників, як зростання, дохід і зайнятість [2]. Більше того, значна кількість науковців на Заході, зокрема, Е. Бір, Г. Хотон і А. Мод, і сьогодні розглядають регіональний розвиток виключно в економічному аспекті [3]. Захищаючи цю позицію, М. Сторпер зазначав, що регіональне процвітання та добробут залежать від позитивної динаміки у сферах зайнятості та продуктивності праці, що є інтегральними частинами економічного розвитку [34].

Між тим наприкінці XX – на початку XXI ст. у науковій літературі стала поширюватися думка про те, що економічне зростання повинно бути відділене від соціального розвитку навіть за змістом понять: зростання означає стати більшим, розвиток – стати кращим [12].

Загалом, критика економічного детермінізму в західній науковій думці виникла ще в 1960–1970-х рр. А в 1980–1990-х рр. "альтернативні" підходи стали взагалі заперечувати домінуючу економічну спрямованість регіонального розвитку. Різний рівень життя та добробуту громадян, які мешкають на різних територіях, викликав незадоволення традиційними економічними показниками оцінки розвитку [32]. Цьому сприяли соціально орієнтовані і громадо орієнтовані підходи, що стали пов'язувати розвиток на місцевому та регіональному рівнях з діяльністю таких нових установ, як галузеві агенції розвитку та громадські об'єднання, діяльність яких спрямована на залучення різних видів капіталу на місця [13].

Ґрунтуючись на зростаючому занепокоєнні з приводу характеру, якості та стійкості економічного розвитку, на початку 2000-х рр. популярність стали отримувати теорії, які намагалися комплексно вирішити соціальні, екологічні, політичні та культурні проблеми [12; 22]. Саме тому почали з'являтися альтернативні концепції, що враховували не тільки економічні, а й інші аспекти регіонального розвитку. Зменшення соціальної несправедливості, заохочення громадського управління та визнання культурного розмаїття називалися важливими чинниками регіонального розвитку [32]. Таким чином, якість життя, соціальна згуртованість та добробут громадян стали відігравати не менш важливу роль, ніж показники економічної конкурентоспроможності та зростання.

Неабиякий вплив на розуміння особливостей регіонального розвитку чинять і процеси глобалізації. Як зазначають А. Скотт і М. Сторпер, “з розвитком глобалізації та міжнародної інтеграції економіки старі концепції щодо широкої структури світової економічної географії, які включають окремі блоки (перший, другий та третій світи), кожний із власною динамікою розвитку, змінюються. Наявна альтернативна перспектива має на меті сформулювати загальну теоретичну основу про розвиток регіонів і країн у різних частинах світу, а також широку архітектуру нової світової системи виробництва та обміну... [31, с. 582].

Таким чином, в умовах глобалізації поряд з питанням, яким чином відбувається і як оцінювати регіональний розвиток, нагальними стають питання і про те, де розгортається регіональний розвиток, якими бувають його види, хто виступає його суб'єктом і кому він, насамперед, потрібен.

Спочатку спробуємо дати відповідь на перше з цих нових питань: *де розгортається регіональний розвиток.*

Відзначимо, що розвиток так чи інакше є глибоко географічним явищем і не проходить у просторовому вакуумі, позбавленому географічних прихильностей або контексту. Як відзначає М. Кастельс, процес регіонального розвитку є обов'язково просторовим та вимагає оцінювання географічних концепцій простору, території, місця та масштабу [6]. Простір є невід'ємною складовою економічних, соціальних, екологічних, політичних відносин, а їх географічні умови певним чином формують напрями розвитку таких процесів [14; 20]. Як стверджує К. Хадсон, у специфічних просторових масштабах “місцевий” та “регіональний” – це багатовимірні просторові межі, а не просто закриті “контейнери”, в яких такі процеси відбуваються [17]. При цьому простір є важливим фактором економічного зростання, а не просто вмістищем або проявом його результатів [31].

Таким чином, сьогодні, коли продовжує обговорюватися просторово “необмежений” та реляційний характер розвитку місцевостей та регіонів, важливо не забувати про територіально вбудований характер самого поняття “регіональний”. Хоча нескінчені потоки ідей, людей та ресурсів залишаються невід'ємною частиною процесів регіонального розвитку, регіони все ж таки є територіально обмеженими одиницями із власними адміністративними, політичними, соціальними та культурними формами та відмінними рисами. У межах таких територій держави та інші квазі- або недержавні інститути (приватний сектор або інститути громадянського суспільства) в різному ступені та по-різному можуть брати участь у територіальному розвитку, публічному управлінні. Навіть в епоху глобально інтегрованих економік, багаторівневої інституційної архітектури, місцеві та регіональні коріння угод і агентств регіонального розвитку залишаються невід'ємною частиною відтворення та здійснення публічної влади. “Глобальні сили, такі як, глобальні ЗМІ та глобальні

ринки сприяють тому, щоб нас приваблював світ без меж та приналежності. Проте соціальні ресурси, які є необхідними для сприйняття цих сил або для боротьби з ними, знаходяться на територіях, які наповнені історичними традиціями, спогадами, ситуаціями та сенсами, які дають нашому життю мораль та духовність”, – зазначав М. Сандел [30, с. 349].

Тому саме територіальні кордони утворюють певні ареали, що розвиваються та змінюються з часом, у рамках яких конкретні визначення і види регіонального розвитку формулюються, визначаються та реалізуються.

Хоча нинішній етап прискореної міжнародної економічної інтеграції призводить до того, що місцевості та регіони стикаються з аналогічними проблемами під час розвитку, це не спричиняє однорідний або рівномірний розвиток. Отже, розвиток завжди стосується конкретних і відповідних місць і має територіальну складову. Від Рейк'явіку до Сіднею, Від Києва до Токіо кожен регіон місце має власну еволюцію, історію, спадщину, інститути та інші відмітні ознаки, які визначають форми, напрями і структуру розвитку, зокрема його економічні активи, соціальні перспективи, екологічні проблеми, політику та культуру [1]. Такі особливості можуть бути як спільними, так і різними, і вони можуть мати суттєве та символічне значення для визначення регіонального розвитку. Географічна різноманітність територій обумовлює те, як і чому зміст регіонального розвитку до певної міри відрізняється як усередині країни, так і між країнами [2].

Особливості територій формують те, яким чином та в якому ступені різновиди конкретного регіонального розвитку кореняться та процвітають або, навпаки, зникають із часом. Так, М. Кітинг стверджує, що політичні та соціальні агенти використовують територіальну ідентичність, щоб забезпечити соціально-кореневу структуру такої політики [18]. Виходячи з прикладних інтерпретацій понять і теорій, місцевості та регіони намагаються знайти та досягти власного “синтезу” моделей регіонального розвитку, зумовлених культурними цінностями, установами та переважними способами соціальної та політичної мобілізації, які поширені на їх території.

Таким чином, сучасний підхід до регіонального розвитку відкидає будь-яке поняття “моделі, що підходить всім”, і спирається на зростаючу різноманітність і розмаїття підходів регіонального розвитку. Проте, відображаючи конкретні та відповідні місцеві та регіональні устремління, потреби та риси, такі місцево та регіонально визначені моделі або рішення повинні враховувати універсальні цінності. Серед таких цінностей можна виділити, зокрема, такі, як здійснення управління на основі діалогу, урахування місцевих і регіональних інтересів та умов, а також потреб громадян [4].

Наступне питання: *які існують види регіонального розвитку.*

Подібно до попередньої дискусії, в науковій думці не існує єдиного визначення щодо видів регіонального розвитку. Так, зокрема, за рівнем глибини дослідники виділяють абсолютний та відносний розвиток [23]. Абсолютний розвиток означає прагнення до географічного *рівномірного* розвитку навіть у межах населеного пункту, регіону та соціальної групи та між ними; відносний розвиток передбачає *нерівномірний* розвиток.

За напрямом розвитку виділяють моделі розвитку “згори донизу” та “знизу догори” [35]. Перша є традиційною і передбачає наявність централізації процесу розвитку. Друга спирається на необхідність надання автономії окремим громадам і розвиток територій нижчого рівня.

За рівнем пріоритетності розвитку виділяють території з високим пріоритетом розвитку та низьким пріоритетом.

За характером розвитку – екзогенним та/або ендегенним.

За головною рушійною силою або інституційним керівництвом розвитку – виділяють розвиток під управлінням держави, місцевого самоврядування, ринку або громадянського суспільства.

За структурою розвитку виділяють розвиток, спрямований на “важку” підтримку, зокрема капітальних проектів будівництва, розвитку інфраструктури тощо та/або форми “м’якої” підтримки, наприклад освіти і навчання.

За об’єктами регіонального розвитку виділяють розвиток, спрямований на людей, територію, економіку, екологію тощо.

За темпами виділяють швидкий, повільний, сталий розвиток.

Між тим, варто зазначити, що основна відмінність у видах регіонального розвитку полягає в кількісному вимірі та його якісних характеристиках. Кількісне вимірювання стосується таких показників, як темпи зростання валового внутрішнього продукту (ВВП) на душу населення, збільшення продуктивності праці, створення чи збереження низки робочих місць, забезпечення нових інвестиційних проектів або створення нових підприємства. Незважаючи на проблеми наявності та надійності даних, кількісні підходи об’єктивно фокусуються на абсолютній або відносній зміні показників за певні періоди часу в межах територій або між ними [21].

Якісний аспект стосується природи регіонального розвитку, наприклад, стійкості (економічного, соціального, екологічного) розвитку та форм зростання, типу та “якості” робочих місць, вбудованості та стійкості інвестицій, а також потенціалу зростання, галузевого змісту та соціальної різноманітності нових підприємств, організацій. Якісні підходи зосереджені на суб’єктивних проблемах, пов’язаних зі специфічними принципами та цінностями регіонального розвитку, соціально визначеними в окремих населених пунктах та регіонах у певний час. Тому залежно від контексту, стійкість зростання може бути оцінена з точки зору її екологічного впливу; “якість” робочих місць може бути оцінена умовами їх працевлаштування, відносним рівнем заробітної плати, можливостями кар’єрного зростання та визнанням профспілок і ступенем, в якому кожна форма “розвитку” сприяє підвищенню можливостей громадян [32]. Незважаючи на те, що останнім часом було зроблено спробу кількісно визначити такі чинники, даний підхід все ще залишається принципово якісним.

Кількісні та якісні аспекти регіонального розвитку можуть бути інтегрованими, але не обов’язково доповнюють один одного. Місцевості та регіони можуть вимірювати “розвиток” у кількісних показниках, проте із наявними проблемами з точки зору якісного аспекту, наприклад, інфляцією та короткочасним зростанням, зменшенням якості робочих місць, погіршенням структури інвестицій тощо. Схожим чином місцевості та регіони можуть спостерігати якісний “розвиток”, що може супроводжуватись кількісними проблемами, наприклад слабкими темпами економічного зростання, недостатньою кількістю (хоча і потенційно високоякісних) робочих місць, занадто малою кількістю нових інвестицій та фірм тощо.

У “боротьбі” з кількісним виміром розвитку науковцями було визначено “високі” та “низькі” напрямки регіонального розвитку для опису причинних зв’язків між високим або низьким рівнем продуктивності праці, кваліфікацією робочої сили, доданою вартістю та заробітною платою порівняно з рівнем інноваційності економічної діяльності [7].

“Високий” шлях привірюється до кількісно більшої, якісно кращої, більш складної, менш легко наслідуваної та більш стійкої форм регіонального розвитку.

“Низький” шлях не обов’язково вказує на кількісно менший, але якісно гірший, менш складний, легше реплікований та менш сталий розвиток на місцевому та регіональному рівнях.

Пошук відмінностей між “високими” та “низькими” шляхами є проблематичним для країн, що розвиваються, країн з перехідною економікою та периферійних місцевостей та регіонів, де відносно низька заробітна плата та слабкий соціальний захист можуть розглядатися як переваги в межах все більш конкурентної міжнародної економіки [33].

Таким чином у сучасній науці дуже часто те, що вважається “відповідними”, “поганими”, “хорошими”, “невдалими” або “успішними” формами регіонального розвитку, визначається не на основі економічних показників, а на основі *принципів та цінностей, які поширені на конкретній території і в конкретний період часу.*

Розглянемо цей чинник розвитку докладніше. Принципи та цінності формують, визначають, інтерпретують та формулюють ставлення конкретних соціальних груп до регіонального розвитку. Визнання значущості, бажаності та відповідності існуючим принципам та цінностям різновидів регіонального розвитку на конкретних територіях може бути одностайним, мати певний рівень консенсусу або конкуренції, а також різні тлумачення. Замість вузьких і просто раціональних та технократичних розрахунків принципи та цінності регіонального розвитку створюють оціночні судження та ставлять нормативні питання про етику, мораль, формулюючи думку громад про те, що має бути, а не про те, чим воно є [20].

Що може і повинен означати регіональний розвиток? Які види регіонального розвитку потрібні та бажані для певної місцевості чи регіону? Які види розвитку вважаються доцільними та відповідними? Що представляє собою “успіх” чи “провал” специфічних видів розвитку для місцевості чи регіону? Відповіді на ці питання для кожної території є індивідуальними.

Між тим, за будь-якого випадку принципи та цінності регіонального розвитку віддзеркалюють відносини між державою (публічною владою), ринком (бізнесом), громадянським суспільством (громадськістю) та формуються в межах конкретних місцевостей і регіонів.

Принципи можуть відображати такі фундаментальні або універсальні поняття незалежно від рівня розвитку країни, як демократія, рівність, справедливість, свобода та солідарність [32]. Особи та інститути, що мають публічну владу, можуть намагатися нав’язувати свої специфічні інтереси та бачення регіонального розвитку бізнесу та громадськості, але вони можуть бути неприйнятні ними [14]. Тому вкрай важливим є питання, чиї принципи та цінності мають ураховуватися в регіональному розвитку.

Варто зазначити, що визначення принципів і цінностей регіонального розвитку є географічно нерівномірним процесом, а принципи та цінності можуть відрізнитися залежно від місця та змінюватися з часом. При цьому дуже часто принципи та цінності, які формують соціальні прагнення та інтереси, можуть відображати існуючі економічні, соціальні та політичні проблеми на відповідних територіях. Такими проблемами, зокрема, можуть бути несправедливість щодо розподілу державних дотацій, неконтрольована діяльність місцевих чи транснаціональних фірм, екологічні загрози. “Розвиток” у цьому конкретному контексті може бути визначений як “справедливий” розподіл державного фінансування, удосконалення державного контролю над діяльністю фірм, покращання екологічних стандартів тощо.

Отже, принципи та цінності регіонального розвитку є важливою складовою якісного виміру розвитку. При цьому вони залежать від характеру існуючих

проблем на відповідній території, історичних традицій, а також особливостей відносин між публічною владою, бізнесом і громадськістю.

Наступними значущими для розуміння особливостей розвитку є такі питання: *хто є суб'єктом і кому, насамперед, потрібен регіональний розвиток.*

Просторові характеристики та види регіонального розвитку тісно пов'язані з питанням щодо того, для кого потрібен цей розвиток і хто цей розвиток спрямовує. Під час відповіді на нього доречно говорити про об'єкти та суб'єкти регіонального розвитку, показники виміру соціального добробуту, про те, хто та де отримає користь або понесе втрати від конкретних видів регіонального розвитку.

У зв'язку із зазначеним варто зауважити, що об'єкти регіонального розвитку є речами (сферами), на які спрямований розвиток. Суб'єктами при цьому виступають ті, які визначають напрями розвитку. При цьому суб'єкти та об'єкти регіонального розвитку іноді працюють в умовах накладання рівнів та масштабів розвитку. Так, суб'єктами регіонального розвитку можуть виступати урядові структури, глави держав тощо.

Проте за будь-якого випадку ті, хто отримують користь чи несуть втрату від певних видів регіонального розвитку, є географічно обумовленими та змінними в часовому вимірі факторами. Розподіл влади та ресурсів всередині суспільства формує, з одного боку, економічну, соціальну та політичну нерівність, а з іншого – досвід регіонального розвитку, який може виступити рушійною силою розвитку в майбутньому [14].

Взаємодія між економічною ефективністю та зростанням і соціальною рівністю, соціальною задоволеністю та соціальною єдністю також є важливим питанням сучасних наукових досліджень [5; 25; 31].

Так, роботи С. Кузнеця свідчать про те, що економічне зростання, як правило, на перших етапах розвитку лише збільшує соціальні нерівності [19]. Проте зі збільшенням рівнів доходів на душу населення досягається критичний поріг доходу та подальше економічне зростання та вищій середній розмір доходу на душу населення зменшує загальну соціальну нерівність. Х. Ричардсон розглядав соціальні та регіональні нерівності також як проблему лише на ранніх стадіях розвитку нації, яку, на його думку, можна пом'якшити завдяки регіональній перерозподільній політиці держави [28]. А. Хіршман також відзначав, що велика нерівність на початку розвитку держави, нації може стати природним шляхом до забезпечення подальшої рівності [16].

Зв'язок між зростанням і рівністю залишається важливим питанням і сьогодні. “Деякі аналітики вважають, що політика розвитку більше зосереджена на підвищенні продуктивності в динамічних агломераціях (тим самим максимізуючи національні темпи зростання, але посилюючи соціальну напругу), тоді як інші аналітики вважають, що обмеження нерівності через відповідні форми розподілу доходів (соціальні та/або міжрегіональні) можуть спричинити більш життєздатні довгострокові програми розвитку”, – зазначає А. Сен [31, с. 588].

При цьому в розвинених країнах сьогодні намагаються здійснити перехід від більш орієнтованої на рівність моделі донор-реципієнт (де донором виступає держава, а реципієнтом регіон), спрямованою на пом'якшення просторових диспропорцій, до політики створення умов для розкриття потенціалу кожної території [9; 10; 24; 26]. Тобто регіональний розвиток стає залежним не від держави, а самих мешканців, які самі повинні вирішувати питання місцевого значення. Держава за такого випадку повинна лише створити всім рівні умови для розкриття свого потенціалу.

При цьому велика увага за другої моделі приділяється розкриттю потенціалу не тільки регіону або місцевості, а й усіх соціальних груп. Так, у сучасних наукових дослідженнях чільне місце відводиться участі в регіональному розвитку жінок, етнічних і расових меншин тощо [17; 27; 29; 32]. Визнання інтересів і значущості цих груп допомогло розробити різновиди регіонального розвитку, які вирішують проблему дискримінації, сприяють поширенню позитивних моделей поведінки, заохочують освітні устремління та збільшують економічну участь різних категорій населення. При цьому більшість науковців стверджує, що гетерогенність допомагає, а не заважає територіальному розвитку [4].

Центральне ж питання, для кого здійснюється регіональний розвиток у більшості досліджень сьогодні, стосується конкуруючих бачень “благополучного суспільства” [11]. А благополуччя, в свою чергу, є не стільки економічним, скільки соціальним показником, заснованим на задоволенні громадянами умов, в яких вони проживають. Таким чином, вузько прагматичні та економічні підходи виявили свою неефективність у сучасних умовах. Звідси відповіді на питання, який вид регіонального розвитку має бути обраним, і для кого він потрібен, є дуже простими. Розвиток, насамперед, потрібен безпосередньо мешканцям відповідних територій і саме вони повинні визначати його вид та напрямки.

На основі цього розуміння “розвиток” можна визначити як створення умов, що сприяють реалізації потенціалу та можливостей людей і громад. При цьому регіональний “розвиток” передбачає збалансовану інтеграцію між економічними, соціальними, політичними, екологічними та культурними аспектами [3; 25; 15]. Саме такий підхід можна зустріти в наукових роботах А. Сена, який говорив про те, що розвиток “полягає у відмові від фрагментарного уявлення про процес розвитку (наприклад, який відбувається лише для “лібералізації” або іншого, єдиного, всеосяжного процесу). Пошуки єдиного універсального засобу захисту (наприклад, “відкрити ринки”) – в минулому... Замість цього необхідним є інтегрований та багатоплановий комплексний підхід, метою якого є одночасний прогрес на різних напрямках, включаючи різні інституції, які підсилюють одна одну” [32, с. 126].

Комплексний підхід розглядає розвиток як щось обов’язково ширше, ніж просто економіка, і заохочує більш широкі концепції добробуту та якості життя. Він намагається вийти за рамки вузького економізму таких “висушених показників” [22, с. 884], як ВВП і дохід на душу населення, для розробки нових показників, які краще відображають нові вимоги до регіонального розвитку [12].

Відзначимо, що старі концепції регіонального розвитку ґрунтувалися на визнанні важливості економічної, соціальної, культурної та екологічної політики без урахування їх взаємозв’язку та локальної і регіональної специфіки [16, с. 205]. Саме тому в сучасній науці публічного управління проблема поєднання проблем економічної ефективності із соціальним добробутом та екологічною чутливістю, безумовно, надто велика. Між тим, сьогодні практично ніхто не ставить під сумнів те, що збалансований сталий розвиток регіонів може залишатися недосяжним без застосування комплексного підходу, який урахуватиме і економічну, і соціальну, і екологічну складову, і який спрямований на заперечення соціальної несправедливості нерівномірного розвитку та просторових диспропорцій [14].

Цей підхід ґрунтується на визнанні важливості і держави, і органів місцевого самоврядування, і бізнесу, і профспілок, і громадянського суспільства у вирішенні проблем, що виникають на місцевому та регіональному рівнях,

зокрема, подоланні нерівності та бідності [26]. Включення ж таких соціальних суб'єктів, як профспілки та громадські об'єднання до процесу управління регіональним розвитком, виступає підставою для вирішення не тільки вузько економічних проблем, а й соціальних.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Узагальнення особливостей найбільш популярних сьогодні наукових підходів до розуміння регіонального розвитку, дозволяє говорити про наступне.

По-перше, у науці та практиці публічного управління не існує єдиного, спільного для усіх визначення регіонального розвитку.

По-друге, визначення розвитку завжди географічно диференційовано, змінюючись з плином часу як всередині одного, так і між різними регіонами.

По-третє, у ХХІ ст. стався відхід від економічного детермінізму у визначенні регіонального розвитку і сьогодні поняття “розвиток” розглядається у контексті необхідності урахування соціальних, екологічних, політичних, культурних та інших чинників.

По-четверте, у процесі управління територіальним розвитком мають брати участь усі зацікавлені суб'єкти, а відносини між ними мають будуватися на основі партнерства та діалогу. Механізми регіонального партнерства буде докладно розглянуто в наступних публікаціях.

Список використаних джерел:

1. Agnew J. Place and Politics in Modern Italy. University of Chicago Press, Chicago, 2002. 299 p.
2. Armstrong M., Armstrong M., Taylor J. Regional Economics and Policy. London: Blackwell. 2000. 448 p.
3. Beer A., Haughton G., Maude A. Developing Locally: An International Comparison of Local and Regional Economic Development. Bristol: Policy Press. 2003. 208 p.
4. Blackburn R., Ram M. Fix or fiction? The contributions of small firms to social inclusion. Entrepreneurship and Regional Development. 2006. № 18. P. 73–89.
5. Bluestone B., Harrison B. Growing Prosperity: The Battle for Growth with Equity in the 21st Century. Berkeley: University of California Press, 2000. 360 p.
6. Castells M. The City and the Grassroots: A Cross-Cultural Theory of Urban Social Movements. Berkeley and Los Angeles: University of California Press. 1983. 450 p.
7. Cooke P. Keeping to the high road: learning, reflexivity and associative governance in regional economic development. The Rise of the Rustbe. London: UCL Press 1995. P. 231–245.
8. Cypher J. M. and Dietz J. L. The process of economic development. Cypher–London; New York: Routledge, 2004. 539 p.
9. Dunford M. Growth, inequality and cohesion: a comment on the Sapir Report. Regional Studies. 2005. № 39. P. 972–978.
10. Fothergill S. A new regional policy for Britain. Regional Studies. 2005. № 39. P. 659–668.
11. Galbraith J. K. The Good Society. New York: Mariner, 1997. 160 p.
12. Geddes M., Newman I. Evolution and conflict in local economic development. Local Economy. 1999. № 13. P.12–25.
13. Gough J. and Elenschtz A. The Politics of Local Economic Policy: The Problems and Possibilities of Local Initiative. Basingstoke: Macmillan. 1993. 309 p.
14. Harvey D. Spaces of Hope. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2000. 293 p.
15. Haughton G., Counsell D. Regions, Spatial Strategies and Sustainable Development. London and Seaford: Routledge and Regional Studies Association, 2004. 389 p.
16. Hirschman A. O. The Strategy of Economic Development. New Haven: Yale University Press, 1958. 230 p.
17. Hudson C. Regional development policies and the constructions of gender equality: the Swedish case. European Journal of Political Research. 2007. № 46. P. 47–68.
18. Keating M. Policy convergence and divergence in Scotland under devolution. Regional Studies. 2005. № 39. P. 453–464.
19. Kuznets S. Population Change and Aggregate Output. Demographic and Economic Change in Developed Countries. Princeton, NJ: Princeton University Press. 1960. P. 324–351.

20. Markusen A. Regions: The Economics and Politics of Territory. Totowa, NJ: Rowman and Littlefield. 1987. 304 p.
21. McCann P. Observational equivalence? Regional studies and regional science. *Regional Studies*. 2007. № 41. P. 1209–1221.
22. Morgan K. Sustainable regions: governance, innovation and scale. *European Planning Studies*. 2004. P. 819–871.
23. Morgan K. The polycentric state: new spaces of empowerment and engagement. *Regional Studies*. 2007. № 41. P. 1237–1251.
24. Moulaert F., Sekia F. Territorial innovation models: a critical survey. *Regional Studies*. 2003. № 37. P. 289–302.
25. Perrons D. Globalisation and Social Change: People and Places in a Divided World. London: Routledge, 2004. 384 p.
26. Pike A. Task forces and the organization of economic development: the case of the North East region of England. *Environment and Planning*. 2002. № 20. P. 717–739.
27. Rees T. The learning region! Integrating gender equality into regional economic development. *Policy and Politics*. 2000. № 28. P. 179–191.
28. Richardson H. W. Aggregate efficiency and interregional equity. *Spatial Inequalities and Regional Development*. Boston: Martinus Nijhoff, 1979. P. 161–172.
29. Ronnblom M. Letting women in? Gender mainstreaming in regional policies. *Nora: Nordic Journal of Women's Studies*. 2005. № 13. P. 164–174.
30. Sandel M. Democracy's Discontent. *America in Search of a Public Philosophy*, Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press, 1996. 417 p.
31. Scott A., Storper M. Regions, globalization, development. *Regional Studies*. 2003. № 37. P. 579–593.
32. Sen A. *Development as Freedom*. Oxford: Oxford University Press, 1999. 366 p.
33. Standing G. *Global Labour Flexibility: Seeking Distributive Justice*. London: Palgrave Macmillan, 1999. 441 p.
34. Storper M. *The Regional World. Territorial Development in a Global Economy*. London: Guilford Press, 1997. 338 p.
35. Stohr W. B. *Global Challenge and Local Response. Initiatives for Economic Regeneration in Contemporary Europe*. London: The United Nations University, 1990. 472 p.

Надійшла до редколегії 20.10.2017 р.

УДК. 351.862.2

ПРІОРЕТИТИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В ПРОЦЕСІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Костенко В. О.,

к. держ. упр.,

начальник зміни оперативного-координаційного Управління

Державної служби України з надзвичайних ситуацій у Кіровоградській області,

підполковник служби цивільного захисту,

м. Кропивницький

Розглянуто пріоритетні напрями удосконалення державного управління у сфері цивільного захисту на рівні об'єднаних територіальних громад у процесі реалізації реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Проаналізовано основні завдання Державної служби України з надзвичайних ситуацій щодо надання допомоги органам місцевого самоврядування в частині організації заходів цивільного захисту для забезпечення надійного захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру.

Ключові слова: цивільний захист, надзвичайна ситуація, територіальна громада, місцеве самоврядування, державне управління.